

Оліфірова Марія
(м. Миколаїв)

ПРОЯВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ПРОЦЕСІ НАЦІЄТВОРЕННЯ

У поданій статті розкривається поняття «національної свідомості», її вплив на погляди українців та оцінку історичних процесів періоду сьогодення.

Процес українського націєтворення почався наприкінці XVIII століття проявами наукового зацікавлення мовою, літературою, фольклором та історією рідного краю. Наддніпрянська інтелігенція розпочала наукові дослідження з української мови та фольклору. Їх представникам належить авторство першого літературного твору, створеного народною українською мовою («Енеїда» І. Котляревського, 1798), національної історії українців («Історія Русів») тощо.

На початку XIX століття процес українського націєтворення активізується: організовуються численні братства, гуртки та громади (в 30-х роках патріотичний гурток греко-католицьких священників і семінаристів, в 40-х роках Кирило-Мефодіївське братство, в 60-х ряд культурно-освітніх товариств «Руська Бесіда», а при них – український театр та громадська організація «Просвіта», в 70-х виникло літературно-наукове Товариство ім. Т. Шевченка, яке в 90-х реорганізувалось в Наукове Товариство ім. Т. Шевченка, в цей же час засновано братство Тарасівці тощо). Відкриваються українські видавництва та друкуються українські твори та збірки (в 1819 році надруковано першу збірку українських історичних дум М. Цертелева, згодом вийшли збірки українських пісень за редакцією Максимовича у 1827, 1834 та 1849 роках; у 1831 році гурток «харківських романтиків» видав «Український альманах» із творами українських письменників та національним фольклором; альманах «Русалка Дністровая» 1837 року. Перша поетична збірка Тараса Шевченка 1840 року («Кобзар») справила величезний вплив на розвиток українського національного руху завдяки поєднанню національних та соціальних елементів; у 1841 році випущено альманах «Ластівка» Є. Гребінки повністю українською мовою тощо). В інтелектуальних колах Києва університетські професори В. Антонович і М. Драгоманов окреслили більш диференційовані національно-політичні програми. Консервативне «москвофільське» угруповання почало втрачати популярність, поступаючись молодшому поколінню народовців.

В кінці XIX століття сформовано Русько-українську радикальну партію, яка була першою в Україні.

На початку XX століття відбувається активне піднесення національної самосвідомості у процесі державотворення. Це період існування українських національних держав : УНР (Центральна рада УНР), Українська держава, УНР (Директорія УНР), ЗУНР/ЗОУНР. 22 січня 1919 року на Софійському майдані в Києві універсалу було оголошено про об'єднання УНР і ЗУНР у соборну Україну (акт Злуки).

Після утворення Радянського Союзу (1922 рік) ідеї націоналізму жорстко придушувались радянською владою. У той час проявом національної свідомості були дисиденти та шістдесятники, які своєю діяльністю прославляли українську культуру та народ.

Процес націєтворення був би неможливим без національної свідомості, націоналізму та національної ідентифікації. Національна свідомість — це форма етнічного, політичного, соціального самовираження окремого індивіда (людини, особистості), який відносить себе до певної національно-соціальної спільноти зі спільними їй характерними суспільними, політичними, культурними поглядами.[4]

Процес націєтворення відбувається і в період сьогодення, але з проголошенням незалежності України 24 серпня 1991 року ситуація кардинально змінилась на краще. Відсутність впливу Кремля, російської політики зумовила полегшення процесу формування української нації. Цьому є підтвердження: Помаранчева революція 2004 року, Євромайдан, анексія Криму 2014 року та, так звана, гібридна війна 2014 року, яка в 2022 році переросла в повномасштабну війну з Російською Федерацією.

Події 2004 та 2013-2014 років підняли ідеї націоналізму в суспільстві. Цьому сприяли постреволюційний хаос у політиці, анексія Криму, окупація Донбасу, повернення до влади олігархів, зростання криміногенної ситуації.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації проти України істотно вплинуло на свідомість українців. Воно трансформувало нашу систему цінностей, змінивши оцінки минулого, ставлення до деяких знакових історичних особистостей, а також до впливових інституцій, які ще недавно мали велику довіру й авторитет. Зміни суспільної свідомості можна побачити в контенті засобів масової інформації і соціальних мереж, зрештою – у повсякденному спілкуванні.

Сьогодні знову піднімаються архіви і переоцінюються події минулого. Зокрема, це можна помітити в оцінці українцями розпаду СРСР: переважна більшість опитаних громадян (67%) позитивно оцінили розпад Радянського Союзу – «найбільшу геополітичну катастрофу ХХ століття», за словами Путіна. Варте уваги, що порівняно з 2020 роком кількість тих, хто поділяє цю думку, зросла ще на 18%, а кількість протилежного табору зменшилася вдвічі (з 32% до 16%). Майже 59% позитивно ставляться до засудження СРСР як комуністичного тоталітарного режиму, що здійснював політику державного терору. Це на 25% більше проти 2020 року. [2]

Отже, українське націєтворення не тільки відродило українську культуру, а й стало рушієм національної свідомості та прагнення незалежності. Повномасштабне вторгнення позбавило переважну більшість наших громадян останніх ілюзій щодо цінностей радянської доби й нагадала про національну ідентичність.

Література:

1

https://archive.org/details/filosofskyi_entsyklop/page/413/mode/1up?view=theater

2

<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/yak-viy-na-zminy-la-suspilnu-svidomist-ukrayintsiv-sotsiolohichni>

3

https://uk.wikipedia.org/wiki/Український_націоналізм#Виникнення_течії

4

<https://vzhovkvi.com/kultura/ukrajinska-natsionalna-svidomist-osnova-buttya-natsiji.html>